

NÚMERO
110

HIVERN 2011
ANY 30
PREU: 7 €

Revista cultural del Berguedà

L'EROL

El Justificació de Catalunya. 1958

Neulers

Els dirigents de Gironella (1936-1945):
guerra, repressió i exili

La imatge de la Imatge: representacions
de la Mare de Déu de Queralt

El retaule gòtic de Gironella

Interaccions entre voltors i ramaderia

Fia-faia

L'EROL

Directora: Rosa Serra Rotés
Consell de redacció: Josep Busquets, M. Dolors Santandreu, Martí Picas, Jordi Boixader, Ramon Felipó, Josep M. Rossinyol, Montserrat Gorgs, Quirze Grifell, Eva Tomàs.
Col·laboradors: Josep Noguera, Judit Carreras, Carme Sellés, Jordi Puntas, Josep M. Marmi, Frederic Tarragó, Ramon Corominas, Ramon Viladés, Xavier Pedrals, Abel Gallardo.
Consell assessor: Antoni Dalmau, Anton M. Espadaler, Enric Lluch, Andreu Morta i Vladimir de Semir.
Imatge gràfica i maquetació: Carme Bertran
Redacció, administració, subscripcions i distribució: Mn. Huch, 8. 08600 Berga
Tel.: 93 822 23 54
e-mail: ambit_erol@eresmas.com
Administració i subscripcions: Roser Vila
Distribució: Isabel Pujol
Publicitat: L'EROL i Montserrat Vilanova. Tel. 636 82 85 41
Edita: Àmbit de Recerques del Berguedà
President: Ramon Viladés
Consell d'Administració de L'EROL:
President: Ramon Viladés
Vicepresidenta: Rosa Serra
Consellers: Josep Busquets i Josep Noguera
Gerent: M. Antònia Soler
Secretària: Judit Carreras
Impressió: Impremta Boixader SCP
Comafiguera, 8. 08696 La Pobla de Lillet
Dipòsit legal: B-17569-1982
ISSN: 02 12-445

L'EROL emet la seva opinió a través de l'Editorial. Així mateix, també són responsabilitat de la Redacció els títols, subtítols, entradetes i peus de foto. No es retornaran els originals no publicats. Prohibida la reproducció total o parcial de la revista per qualsevol mitjà, sense autorització prèvia de L'EROL. L'EROL és membre de l'Associació Catalana de Premsa Comarcal (ACPC). Amb el suport de la Diputació de Barcelona i del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya.

Número 110, hivern 2011

Coberta: Fia-faia a Bagà. Fotografia de Manel Escobet. (foto LUIGI)

Primeres pàgines

EDITORIAL 5 **L'EROL fa 30 anys**

Dossier

Fia-faia

- 8 **Presentacions.** Nicolàs Viso, Joan Soler
10 **La tradició és una creació continuada.** Joan Soler i Amigó
11 **Del mite a la tradició.** Algunes reflexions. Jordi Planes i Casals
13 **Origen de la Fia-faia.** Xavier Pedrals Costa
15 **La Fia-faia com el fènix.** Jan Grau Martí
16 **Música per a la Fia-faia.** Neus Simon Perayre
17 **L'Associació de la Fia-faia de Bagà i de Sant Julià de Cerdanyola.** Josep Ureña i Llitjós
19 **Nit de Nadal.** Imma Casals.
21 **La Fia-faia. Patrimoni Immaterial de tots.** Jordi Garcia Petit
22 **La Cephalaria leucantha.** Pere Aymerich
23 **La Fia-faia, Festa Patrimonial d'Interès Nacional. Un procés reeixit.** Xavier Pedrals Costa
24 **Concurs de fotografia.** Salvador Redó i Martí
25 **La Festa de la Fia-faia.** Josefina Roma

Articles

- 27 **El Justificació de Catalunya. 1958**
Joaquim Auladell Freixinet
34 **Neulers.** Enric Graupera Iglesias
36 **Els dirigents obrers de Gironella (1936-1945): guerra, repressió i exili**
Xavier Tornafoch Yuste
39 **Imatges de la Imatge: representacions de la Mare de Déu de Queralt**
Guillem Tarragó Valverde
43 **El retaule gòtic de Gironella**
Josep Busquets Castella i Montserrat Barniol López

Tribuna jove

- 47 **Interaccions entre voltors i ramaderia**
Francesca Soler Santasusagna
Tutora: Ester Subirà
Institut de Puig-Reig

Actualitats

- 42 **DIETARI.** Benigne Rafart
52 **PÀGINES DE L'ÀMBIT**
52 **LLIBRES.** Ramon Felipó

El Justificació de Catalunya. 1958

Fa trenta-cinc anys que Mn. Armengou ens va deixar i la seva obra principal (el **Justificació** i la **Crònica menuda de la ciutat de Berga**) continua ignorada o mal coneguda, envoltada de llegendes anecdòtiques que ens n'amaguen la grandesa.

El veritable **Justificació** és pràcticament desconegut perquè les edicions disponibles no són completes ni fiables.

Què sabem del Justificació?

Primer de tot cal aclarir l'article masculí del **Justificació**. Entre els que el vam llegir i discutir els anys 70 dèiem "el **Justificació**" com dèiem "el **Gènesi**" quan ens referíem al llibre "Gènesi". "El **Justificació**" vol dir "el llibre **Justificació**".

Una exposició succinta d'aquest fet pot ser l'article "El llibre inspirat" de Joan Triadó a l'AVUI (27 de maig de 1979), publicat arran de l'aparició de l'edició de 1979 del **Justificació**, article ple de paraules-clau amb què l'insigne pedagog resistent marca les diferències entre la seva l'experiència personal i el que li diu una "nota editorial" de l'edició del 79:

*"Entre els fenòmens fins ara soterrats de la història íntima de la postguerra, figura la distribució de sotamà de l'edició (1956) i de les edicions successives d'un llibre imprès en ciclostil, sota unes cobertes blavisses i amb una etiqueta enganxada on figuraven el títol i la data. Aquest títol deia **Justificació de Catalunya**. Tinc ara al meu avant un exemplar d'aquella edició, un dels milers d'exemplars que amb esforç i riscinnominats foren repartits per tot arreu" i*

"Tanmateix Josep Armengou tingué temps, poc abans de morir, de fer, com diu la nota editorial d'aquesta primera edició "pública", una revisió del text, amb un bon nombre d'addicions i correccions."

L'estudi i coneixement del Justificació

L'objectiu d'aquest treball és establir els fets fins on sigui possible. No en fem una edició crítica sinó un examen comparatiu de les versions existents. Ara se sap que versos de Molière van ser escrits per Racine i ara hi ha mitjans per esbrinar, no qui va ser el redactor del final del **Tirant**, però sí establir-ne les característiques com a escriptor.

El mètode de la investigació és l'examen i la crítica comparativa de les versions editades i dels documents que hi fan referència, la identificació dels mantenidors de totes les afirmacions i l'acceptació com a confirmades només de les dades concordants de dues fonts independents. Es distingeix la conceptualització pròpia del document de la del llenguatge d'interpretació.

El **Justificació** com a objecte cultural és un missatge (fet d'expressió) amb el seu codi pertinent, suposadament implícit en un missatge, estudiat per l'hermenèutica, i un(s) acte(s) de comunicació. Com a acte de comunicació interessen l'emissor, que pot no ser l'autor, i el destinatari realitzat, el receptor, un dels quals, per exemple, nosaltres. Ho veurem amb el **Justificació**.

Un gènere literari ve donat per un conjunt de característiques materials i tècniques d'una obra literària que serveix per agrupar les obres pròximes i semblants. Però la manera com els llibres es llegeixen, com se reben, fa grups, gèneres no previstos. La **Ilíada**, l'**Eneida**, la **Divina Comèdia** i **Canigó** són poemes narratius en vers, èpics, en diuen. La **Ilíada** es va gestar en dos o tres segles, era recitada amb públic de cap a cap, l'**Eneida** és un encàrec imperial i es llegia a les escoles patrícies, la **Divina Comèdia** és un poema filosòfic-personal que es recorda per versos, **Canigó** és un conjunt de poemes

descriptius i la tagèdia de Gentil, que ningú ha llegit en veu alta de cap a cap. (Bé, ara, el 2011, sí). Hi ha nades populars amb lletra original de Verdager. Es tracta del problema de l'autor personal anònim, com el del **Justificació**.

El Cos Principal del **Justificació** hi ha gèneres literàrio-comunicacionals emparentats: el testament (compromís públic i solemne que traspasa béns, com per exemple l'experiència, i darreres paraules); la confessió (relat personal de les vicissituds intel·lectuals, morals i històriques d'una vida, com les de sant Agustí o Rousseau); el pamflet (defensa combativa d'unes idees, com l'**Apocalipsi** o el **Manifest Comunista**; l'exhortació (per moure l'auditori, vull dir els lectors, a actuar); el compendi o resum doctrinal de filosofia i història nacional.

El Cos Principal està ple de recursos de llengua oral: interpellacions i admonicions als lectors més propis d'una controvèrsia entre amics o amb adversaris que d'un llibre o un article, i miren enrere. L'Apèndix, pel que fa al gènere, és un assaig quasi acadèmic sobre l'actualitat des Països Catalans escrit per a qui pugui interessar.

Com a fonts m'han servit per fer aquest estudi l'arxiu i la memòria particulars, les entrevistes amb Nemesi Solà, Joaquim Ferrer i Joan Serra, l'Arxiu Passola, els articles de Josep Noguera, els papers de Papitu Pla dipositats a Montserrat i l'enquesta de Benigne Rafart publicada a *Estudis del Berguedà*, núm. 3, (1986). Aquesta enquesta, feta fa més de vint-i-cinc anys, va poder ser contrastada públicament.

De trenta-cinc persones enquestades, moltes eclesiàstiques o berguedanes, a la pregunta: "Quin paper creieu que va fer la Justificació de Catalunya en el context dels anys en què fou escrita?", algunes no van contestar o van donar respostes buides

PENSEM QUE EL SILENCI D'AQUESTS 29 ANYS, NO ÉS SOLS LA FALTA DELS QUI ENS L'IMPOSEN, SINÓ TAMBÉ LA DELS QUE ENS ACONFORMEM A CALLAR.

AQUEST LLIBRE, SINCER I OBJECTIU, ENS CONFIRMA EN LA NOSTRA FE, I ALS MÉS JOVES ENS INFORMA RAONADAMENT D'UNES VERITATS I REALITATS CLARÍSSIMES QUE ELIS NO HAN CONEGUT PROU.

SOBRETOT A AQUESTS DARRERS, I ALS QUE COM VÓS TENEN RESPONSABILITATS, VA ADREÇAT AQUEST LLIBRE, AMB EL PREC QUE UN COP LLEGIT EL PASSEU A PERSONES CONSCIENTS AMB UN CERCLE ON ACTUAR.

AQUESTA POT SER UNA MANERA DE NO CALLAR. Gràcies

Coberta de l'obra "Justificació de Catalunya" i detall d'una pàgina interior. ARXIU J. AULADELL

com "Vaig conèixer mossèn Armengou, de vista" o "Durant els anys 60 i 70, em vaig relacionar amb ell d'una manera força habitual", quan hi ha qui dóna informacions valuoses com que els anys 60 estava al costat de mossèn Armengou en la lluita catalanista, coneixia el **Justificació**, i no sabia que el mossèn n'era l'autor.

Josep M. Ainaud de Lasarte, Joaquim Arenas, Josep M. Ballarín, l'enllaç del "capellà de Berga" amb el món exterior, Heribert Barrera, Max Cahner, Antoni Deig, Joaquim Ferrer, Josep Pont i Gol i Joan Triadú donen dades precises de qui, amb qui, quan i on, que permeten reconstruir els passos del **Justificació** i d'Armengou.

Anàlisi comparativa d'exemplars de les edicions A, B, C i D del Justificació (JdeC)

És una obra d'autoria anònima i de circulació clandestina apareguda al voltant de 1960. Després de la mort de Josep Armengou, el 1976, tothom parla, a Berga i a la premsa, del **Justificació**, i de l'Armengou, el apellà de Berga, com del seu autor. El llibre era ben conegut en els ambients catalanistes però fins al 1970 només persones de molta confiança qui l'havia escrit. El 1979 i el 1996 n'apareixen dues edicions comercials a amb alteracions atribuïdes a mossèn Armengou.

Examen de l'exemplar de l'edició A del Justificació (JdeC-A)

Coberta. De cartolina doble de color blavís. Etiqueta engomada a la coberta amb el

títol: "JUSTIFICACIÓ / DE / CATALUNYA // 1958". A les edicions comercials a la coberta s'hi sol posar l'any i el lloc d'edició, el nom de l'autor i el de l'editorial. En aquest llibre clandestí només posa 1958 com a única dada i que s'interpreta com a data de redacció, senyal de l'autor. "1958" no és la data d'edició, i a tots els els que recorden haver vist el "1958" a la coberta la memòria els enganya, "1958" és la data de donar-ne per acabada la redacció. A l'edició A (p. 38) i a l'edició B (p. 80) hi ha una nota que diu: "(1) Encara avui (1959), l'actual Bisbe de Mallorca..."

Dedicatòria. Primer full, sense numerar. Mecanografiat amb una altra màquina que la resta del document. La ratlla 10 acaba amb punt i coma, pot ser una preferència estilística o un lapsus, de tota manera potser és un indicatiu de l'autor, que no és

el mecanògraf de la resta del document. NOSALTRES i 1958 van subratllats.

L'autor assumeix la representació de "la generació vençuda", en una guerra imposada i s'adreça a "les (futures) joventuts de Catalunya" per transmetre'ls la seva experiència i la fe en Catalunya. La paraula clau és "testament".

Postil·la. [foto] Nota enganxada a la pàgina de la de la dedicatòria. Hi ha uns altres Emissors (qui parla) i uns altres Destinataris (a qui parla) que constitueixen un altre acte de comunicació.

Text. Són 142 pàgines (numerades 132 per un error de picatge) impreses a una cara. Hi ha el Cos Principal (114 pàgines) i l'Apèndix (18 pàgines).

Al Cos Principal hi ha el testimoni de catalanisme que ha vist i viscut ("Testament") i dissertacions doctrinals ("Compendi") sobre història de Catalunya, tot molt entretravat. El contingut intel·lectual s'emmarca entre el separatisme (nacionalisme, el que ara en diem independentisme o sobiranisme), i el catalanisme polític (regionalisme sensible a la crida hispànica que es guarneix eventualment de nacionalisme). segons l'autor el mal ve de la pèrdua del Casal de Barcelona i de les insuficiències de la Renaixença. Emotivament hi ha una mitificació de Prat de la Riba i un judici molt sever de Macià i Companys a partir de la crisi del 17 d'abril de 1931 en què Armengou volia un Estat Català i va tenir un Estatut de Catalunya que va acabar en no res. El discurs s'organitza amb el pas de "La desil·lusió hispànica" (p.1) a la crida "Ens cal una nova il·lusió" (p. 59) i la tensió dialèctica entre "una tesi", Catalunya, i "una hipòtesi", el catalanisme.

A l'Apèndix s'exposa que els Països Catalans són la nació i debat com realitzar-la. Al Cos Principal (p. 110) havia dit: "Farien molt més bonic al món tres Estats catalans –i encara Andorra–, que no pas un sol Estat Català". Cal remarcar que l'autor, em sembla, pensa en un Estat Català de les Quatre Províncies, al qual prefereix la pluralitat d'Estats Catalans, pensament que es va desenvolupar molt tardanament, a la dècada dels 90, en la idea dels Estats Units de Catalunya. A l'Apèndix, poques pàgines després (p. 115), diu que el País Valencià, les Illes Balears i el Rosselló formen part essencial [subratllat] de la nació catalana. Aquestes dues afirmacions es poden veure com a contradictòries o com a complementàries.

De fet són les dues onades del nacionalisme, la separatista, de Quatre Províncies,

exhausta, i la independentista, de Països Catalans, en gestació en les tenebres de la postguerra i que tindrà el moment auroral l'any 62. Armengou mateix, els 50 feia el seu testament i el de Catalunya. La descoberta dels menairons fusterians (Ballester, Albertí, Cahner, Maluquer...) li va donar nova vida.

A l'Apèndix hi ha elements d'Armengou i de Fuster. Va ser redactat per Joan Fuster tenint en compte les pàgines d'Armengou o el redactà Armengou convertit (*metanoia* paulina, canvi de paradigma) al fusterianisme? Ara no ho podem dir, però ben aviat, sí.

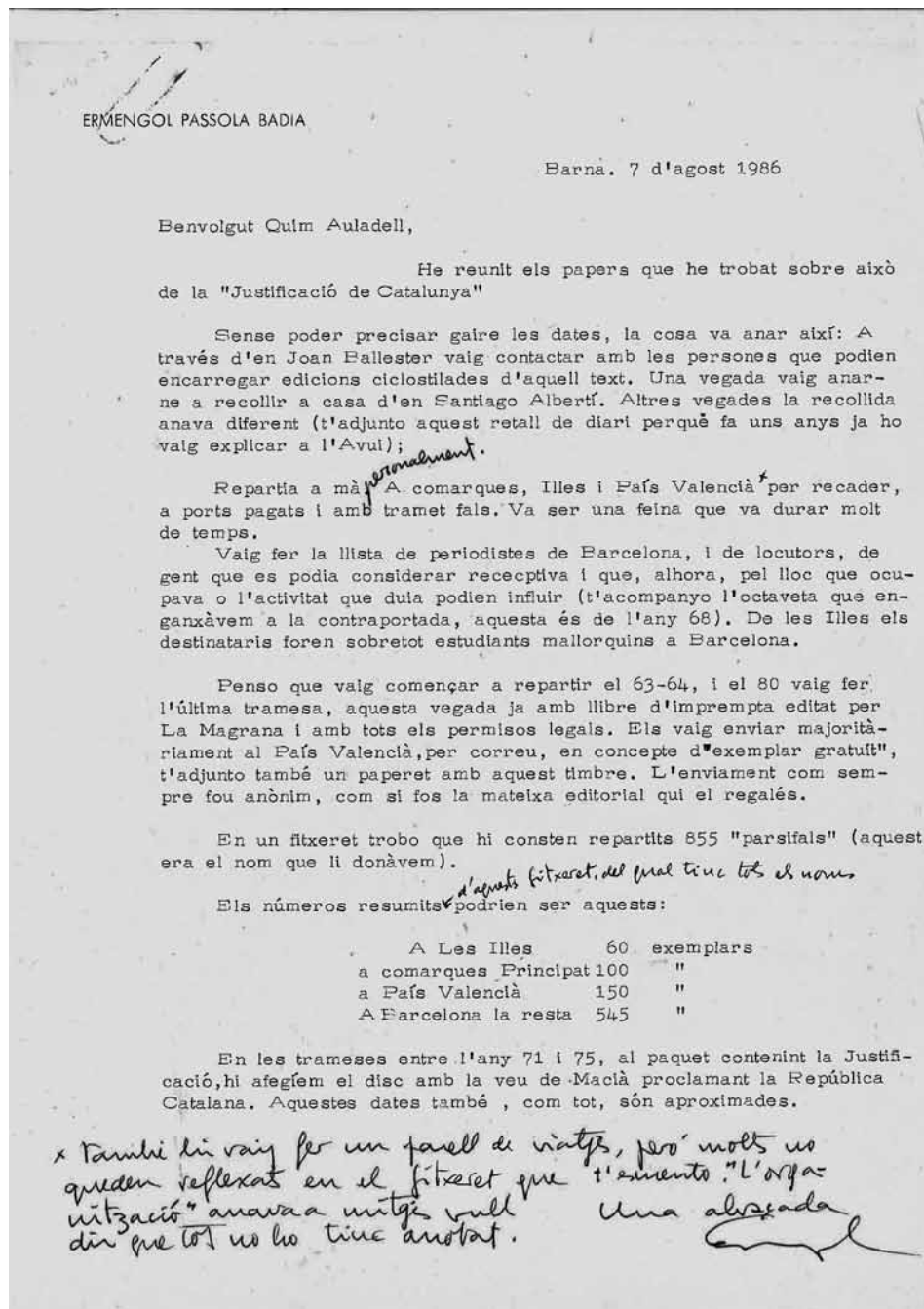
Si llegeixes el **Justificació** autèntic et salta a la cara. És com la Bíblia, que l'hebrea conté només l'Antic Testament, la catòlica l'Antic i el Nou Testament. El Nou supera, conté i aboleix el Vell. Del 70 al 75 hi ha multitud de testimonis que Armenou s'havia convertit a la Bona Nova de l'Apèndix, és a dir al fusterianisme, si no és que Armengou n'havia estat el profeta l'any 60.

La producció i difusió de l'edició A.

Als començaments dels anys 60, per repartir papers amb cançons podies tenir tortura i presó, com el protagonistes dels Fets del Palau de la Música Catalana. No per això deixaven d'haver-hi colles activistes com la dels "montserratins", la dels "republicans" o dels "parsifalescos".

La xarxa "dels republicans", anomenada així perquè un dels seus principals, Santiago Albertí, volia fer un llibre sobre el republicanisme català) tenia una "oficina" a la Difusora General al carrer Trafalgar i un magatzem de seguretat molt a prop, una editorial i contactes amb impremtes, un circuit de distribució de material catalanista (a rebotigues, despatxos i cases particulars) que, segons Joaquim Ferrer, comptava amb unes cent persones compromeses, amb cinc punts a Barcelona i vint a fora, (a Igualada, Manresa, Mataró, Girona...), "a comarques". Van fer una difusió entre coneguts de confiança.

Quan, el 60, els arribà a les mans el **Justificació**, van proposar-se editar-lo i distribuir-lo. Era una operació d'envergadura gairebé industrial. Van comprar, amb el nom d'una empresa fantasma i pagant al comptat, una ciclostil elèctrica marca Gesthener, paper suficient a "La Industrial Bolsera", clixés, una grapadora professional... les etiquetes de la coberta les van fer a la impremta de J. Planxart... El picatge, tiratge i muntatge es van fer a deshores al Magatzem i es van acabar el

Document sobre la distribució de l'obra. ARXIU J. AULADELL

62. Joaquim Ferrer creu recordar que se'n imprimiren 2.000 exemplars.

Ermengol Passola, dels "parsifalescos", anomenats així perquè deien que el **Justificació** semblava la partitura del **Parsifal**, va encarregar-ne una tirada de 500 exemplars més, que es va poder fer amb els mateixos clixés, per distribuir-lo la seva la xarxa. Passola era un lluitador imaginatiu, discret i amb mentalitat empresarial, puntal de la Nova Cançó i de moltes iniciatives catalanistes. Si la primera distribució del **Justificació** va ser entre catalanistes resistents, aquesta va ser dirigida als simpatitzants no connectats i als

catalans franquistes, perquè s'espavilessin. Es va enviar per correu i per ordinari a llistes de gent sensible: estudiants de fora de Barcelona, personalitats dels Països Catalans, amb infraestructura a València, com explica Enric Tàrraga, en aquell temps venedor de llibres en català per subscripció, i a Ciutat de Mallorca, i gent important del Règim, amb la Postil·la. La xarxa de Passola tenia contactes personals, dipòsits de material encoberts, personal de documentació separat... Els activistes no sabien qui era l'autor o autors del **Justificació** (és clar, si era anònim!) i l'autor no sabia qui en feia la distribució ni a qui.

Examen de l'exemplar de l'edició B del *Justificació* (JdeC-B)

Coberta de cartolina blavissa, llisa. Fulls de guardes. Ciclostilat, picat a doble espai, imprès a dues cares, 255 pàgines. Títol (p. 1): "JUSTIFICACIÓ / de / CATALUNYA / (1958)". Dedicatòria (p. 3), com a l'edició A. Text: Cos Principal com a l'edició A, sense l'Apèndix.

Taula amb capítols i subcapítols.

Aquesta edició és la dels "cristians i catalans", els antics fejecistes, que tenien grups petits molt escampats pel país. Nemesi Solà, de la colla "dels montserratins", m'ha dit que el 1959 va tenir una sessió de treball amb Armengou per organitzar l'activisme catalanista i no s'hi va parlar de la producció i de la distribució del *Justificació*, senyal que no estava en marxa. Se'n devien tirar 200-250 exemplars. Per cada exemplar de l'edició B se'n troben deu de l'A.

Examen de l'exemplar de l'edició C del *Justificació* (JdeC-C)

EDICIONS DE LA MAGRANA, 2a, edició, maig del 1979 (Primera edició: març 1979)

Coberta: Josep Armengou// JUSTIFICACIÓ DE / CATALUNYA

A la solapa es compta **Nacionalisme català. Idees i pensaments de Mossèn Armengou** (1977) entre les obres d'Armengou i diu que "ja el 1955 [Armengou] havia escrit i fet circular anònimament la primera versió de de *Justificació de Catalunya*, reeditada el 58—també anònimament i clandestinament—, i de la quan el féu una revisió el 1975, poc abans de morir, que és el text que presentem ara".

Jaume Farguell, membre del FNC el 1979 i després batlle de Berga per CDC, responsable intel·lectual de l'edició, Carles-Jordi Guardiola, del PSAN el 1979 i després de NE, responsable empresarial, o Agustí de Semir, assessor de l'edició, que va ser regidor de Barcelona de Falange i després del PSUC, diuen en una NOTA EDITORIAL (p. 7):

"Escrit el 1955, editat clandestinament—i pel que sembla amb un tiratge prou llarg—el 1958, l'autor, abans de morir, el 1975 en féu una revisió [Mn. Armengou, del *Justificació*] que és el text que oferim ara." "Mort l'autor el 1976, ens era impossible arranjar amb ell algunes qüestions de solució no gens còmoda: algunes expressions i mots de l'original ofereixen encara avui certes dificultats per a la seva publicació."

Críptiques paraules que no se sap a què

es refereixen. Abans de fer una edició autencensurada tenien la possibilitat de fer-ne una de lliure i clandestina. Del 1975 al 1980 es va fer l'edició i la difusió de molts llibres clandestins, el **Nacionalisme català...** que ells mateixos citen, per exemple.

Al PRÒLEG (p. 9), Jaume Farguell dóna algunes pinzellades encertades, no dóna notícies vàlides sobre el *Justificació*, que per a ell no és una (p. 11) "obra de contingut nacionalista escrita per mossèn Armengou apareguda durant els anys del franquisme". "La primera versió (p. 12) d'aquest llibre [el *Justificació*], sense les nombroses correccions i edicions [deu voler dir *addicions*] fetes pel mateix autor que ara hi són contingudes, va començar a córrer l'any 1955, amb fulls ciclostilats...". No hem pogut trobar enlloc aquesta versió ciclostilada. Sembla desconèixer les edicions A i B i no parla de l'Apèndix "dels Països Catalans" però el té en compte en l'exposició del pensament d'Armengou.

A la p. 17 hi ha una nota no signada per ningú però datada "1975" que diu que "el títol exacte d'aquesta obra hauria estat *Justificació del nacionalisme català* perquè Catalunya no necessita justificar-se". Incomprensió del problema, innecessària justificació de la paraula "justificació". En la cultura filòsofico-teològica—el seu redactor no deu haver passat pel seminari—recorda la teodicea o "justificació de Déu", no perquè Déu pugui justificar-se sinó perquè, tot i ser un absolut intuïtiu, n'hi ha aspectes que es poden conjecturar racionalment, "justament".

A la nota anònima es diu "Ens hem permès certs lleugers retocs". Qui són aquests "nosaltres" que hi parlen? El col·lectiu dels tres editors? Un de sol amb plural de modèstia? Ben segur que no és Armengou, que mai no hauria qualificat el seu llibre d'"inspirat". Bé, dir-ho pots ser, fent tabola entre amics, però que mai no ho hauria escrit. I tot això està datat el 1975, quan Armengou vivia i va fer la seva suposada "revisió" i la nota en qüestió.

Examen de l'exemplar de l'edició D del llibre *Justificació* (JdeC-D)

JUSTIFICACIÓ / DE / CATALUNYA. L'Albí i Columna. Primera edició en aquesta col·lecció: març de 1996. EDICIÓ DEFINITIVA.

Pròleg a càrrec de Jordi Pujol, que diu que va llegir el *Justificació* quan s'havia de llegir i que "aquesta edició de la *Justificació de Catalunya* que avui tenim a les mans vol ser, dins del possible, l'edició definitiva de l'obra de mossèn Armengou". Prudent President!

A continuació es reproduïx el pròleg de Jaume Farguell de l'edició de 1979, amb errada inclosa ("edicions" per "addicions").

Després una nota editorial qualifica el *Justificació* d'obra màxima de mossèn Armengou. Això, si per cas, es podrà dir quan s'hagi vist la **Crònica menuda**.

Acumulació en poc espai de vaguetats i errors: "Aquest llibre fou escrit l'any 1955 i a partir d'aleshores va ser difós a través de diverses edicions clandestines, la més important de les quals data de 1958".

Finalment reproduïx la nota anònima amb data de 1975 de l'edició de 1979.

Comparació entre les edicions ciclostilades (A i B) i les impreses (C i D)

A i B van ser fetes en vida d'Armengou, que va tenir quinze anys per esmenar-les, modificar-les o desautoritzar-les. Si ho volia fer els anys 60 es comprèn que no ho fes pel pes del franquisme, però a partir del 70 el *Justificació* ja no és un llibre d'autor anònim, el 70 la GEC ho publica per als catalanistes avisats i el mateix mossèn l'obsequia amb orgull propi als visitants il·lustres. C i D són edicions pòstumes, sense el control de l'autor. A i B vénen d'un original repassat i corregit per Armengou mecanografiat amb còpies idèntiques amb paper de ceba. L'Apèndix, que no figura a B, s'incorporà després, entre la redacció del Cos principal i la impressió. D, l'"edició definitiva" reconeix que ve de C i C diu venir d'una "revisió" feta Armengou amb un equip no identificat. Després demostrarem per què aquesta revisió no va existir mai.

Entre A i B i entre C i D hi ha coincidència pràcticament total, llevat d'algunes errades tipogràfiques fàcilment esmenables i criteris diferents sobre majúscules i puntuació.

Les edicions C i D afegeixen el subcapítol "Les Espanyes" entre el segon i el tercer del segon capítol de la Primera Part i suprimeixen una nota de dues pàgines i mitja amb dades concretes tretes de dues publicacions del Movimiento "de finals de 1957". És al final del capítol III "El problema social". Comença a la pàgina 18 a l'edició A i a la pàgina 40 a l'edició B.

Les edicions C i D afegeixen al capítol "Els creadors de l'Espanya roja" una nota de nou ratlles sobre "la necessitat [per a Espanya] de bombardejar Barcelona cada cinquanta anys". Hi surt la paraula "genocidi", que no és un mot-clau.

Ball terminològic sense criteri: les edicions A (p. 23) i B (p. 50) diuen: "És probable que sense la interferència de Castella..." i

C (p. 74) i D (p. 71) diuen: “És probable que sense la interferència del pobles centrals...”; A (p. 24) i B (p. 50) diuen: “Castella és movilitzada amb un toc de corneta...” i C (p.74) i D (p. 72) diuen: “Espanya es mobilitza amb un toc de corneta...”; les edicions A (p. 24) i B (p. 51) diuen: “...els reis forasters tenien uns punts de vista i uns interessos també diferents. Catalunya ja no era tot per ells. Massa coses els abellien de fora de Catalunya”. C i D diuen: “...els reis forasters tenien uns punts de vista i uns interessos també diferents. Catalunya ja no ho era tot per a ells. Massa coses els abellien de fora dels Països Catalans”.

I la reredacció de fragments que adulteren l’original com al subcapítol “Les falles de la Renaixença”, l’edició A (p. 73) i B (p. 147-148) diuen: “Francesc Macià, posat en unes circumstàncies excepcionalment glorioses i excepcionalment difícils –cal dir això en descàrrec seu– no *ultrapassà* la categoria, imponderable, de *l’home-símbol* i la més limitada de cap d’un partit polític. Diem això sense voler regatejar la nostra admiració al Francesc Macià *anterior al 17 d’abril de 1931*, ni la nostra comprensió pel Macià posterior.”

Les edicions C (p. 190) i D (p. 171) diuen: “Francesc Macià, posat en unes circumstàncies excepcionalment glorioses i excepcionalment difícils –cal dir això en descàrrec seu– no depassà la categoria, imponderable de *l’home símbol* i la més limitada de Cap d’un partit polític. Diem això sense voler regatejar el nostre amor i la nostra admiració per Francesc Macià i sense voler negar que Macià continuarà essent per a Catalunya, i amb tota justícia, un home símbol.”

Hi ha un passatge que demostra que C-D ve d’A, que coneix A: l’edició A (p. 74, final del quart paràgraf) diu: “Per això, mancats d’una formació ideològica conscient, van deixar-se seduir amb facilitat per elucubracions doctrinals dels partits no catalans i van junyir-se als seus *carros* polítics.” L’edició B (p. 150, final del primer paràgraf) diu: “...i van junyir-se als seus *càrrecs* polítics.” L’edició C (p. 192) i la D (p. 174) diuen: “i van junyir-se a *llurs carros* polítics.” Hi ha, com a hipòtesi, la possibilitat que el redactor de C (seguit pel de D) tingués una còpia mecanoscrita de l’original donat per acabat d’escriure el 1958, amb esmenes, ultracorreccions,

Mossèn Armengou
(ARXIU MARIUS MONEO VILALTA)

supressions i afegitons, feta en molts anys i per diverses persones que hi fan modificacions divergents i contradictòries. A, C, D i possiblement la còpia mecanografiada diuen *carros*. Doncs l’autor va dir *carros*. Una versió es pot desviar en un punt. Dues versions és difícil que coincideixin en una mateixa equivocació.

A part d’un centenar de modificacions, petites i grosses, C i D no porten l’Apèndix “dels Països Catalans”. Els responsables de les edicions C i D no coneixien l’edició A, coneguda i comentada pel món nacionalista els anys 70? O és que no el consideraven part del Justificació, quan mossèn Armengou el citava com a propi?

Els passos del Justificació i els del seu autor

Hem vist que les edicions A i B difereixen de C i D per molts detalls menuts i per un fet greu: l’absència de l’Apèndix. Poden ser C i D una revisió del **Justificació** feta per

Selecció de "Justi" entresades a "noues" caps
allà el 1963-1964

ESCRITORS, EDITORS, LINGÜISTES, HISTORIADORS -

Josep Me Benet i Jornet
Pere Calders
Francesc Candelà
Josep Vallverdú
Xavier Turull
Baltasar Porcel
Jaume Picas
Joan Peruchó
Francesc Parcerisas
Ramon Moix (el Terenci)
Jaume Ministral
Gabriel Masquida
Josep Melià
Miquel Martí Pol
Josep Me Llopart
Màrius Llagot Colomer
Josep Me Gironella
Guillem Frontera
Feliu Formosa
Xavier Fàbregas
Sebastià Estradé
Guillem Diaz Plaia
Aurora Diaz Plaia
Xavier Amorós
A. A. Artís (Sempronio)
Alexandre Ballester
Josep Vendura
Francesc de B. Moll
Miquel Tarradell
Rafael i Carles Castellanos
Manuel Sanchois Guarner
Jordi Mir
Pere Elies
J. Lladonosa Pujol - fada
José Antonio González-Casanova

HAN ACABAT TENINT CÀRRECS POLÍTICS O PÚBLICS -

Carles Barral
Ramon Folch Guillén
Agustí Bassols
Jaume Ciurana
Llibert Cuatrecasas
Alfons Guoç
Josep Verde Aldea
Ramon Trias Fargas
Rafael Prades
Pere Portabella Rafols
Josep M^e Pi i Sunyer
Jordi Maragall
Agustí de Semir
Francesc Ferrer i Gironès

dirigent de les Joventuts Nacionalistes de la Lliga Regionalista, als anys 20, amb Cambó contra la Llei de Contractes de Conreu als anys 30 i amb Franco des del 36 i que el 1940 havia renegat explícitament del catalanisme amb l'article "El camino equivocado" a la "La Vanguardia Española". Com a català, mossèn Armengou se sent vençut, amb tota la seva generació, en una guerra que els va ser imposada, perplex en un ambient hostil. Mossèn Armengou esdevé capellà de la Colònia de Palà de Torroella (Bages) per intervenció del cacic Valls i Taberner. Durà poc. Els anys 40 els companys del Seminari de Solsona, ara preveres, l'ajuden a mantenir un caliu per sobreviure. Val a dir que, comparativament, la diòcesi de Solsona era un oasi de llibertat i catalanisme.

L'any 50 guanya el lloc d'organista i mestre de capella de la seva estimada Berga. Se sent a casa. Esdevé resistent. Recupera contactes, parla amb la gent, envia cartes. El problema és que si les seves activitats del capellà de Berga arriben al Palau Episcopal i a Madrid, li diuen que pari o que es prepari. Papiu Pla, que ha sortit de la presó i fa de venedor ambulante, va i ve portant paperets i donant-li notícies. Armengou es troba com el 31, amb més experiència, però amb menys perspectives: la victòria del franquisme, la seva consolidació amb la Guerra Freda i el nacionalcatolicisme ofeguen Catalunya i els catalanistes com ell. Manté el tracte amb els cercles eclesiàstics catalanistes però la més petita intervenció pública, un sermó, una nota en un full parroquial, desencadenen les admonicions del poder polític i eclesiàstic. Armengou emprèn la publicació de papers clandestins mecanografiats amb còpies. L'hi ajuda Papiu Pla, que havia ajudat Pujols a salvar l'**Hiparxiologi** per aquest procediment. Dels escrits que va repartir als amics, a Armengou n'hi lloaven especialment un titulat "Justificació de Catalunya", el contingut del qual és el "testament" inicial del **Justificació**. És el que va veure Josep Pont i Gol, que va ser bisbe de Sogorb-Caselló i arquebisbe primat de Tarragona, que havia estat company i bon amic de mossèn Armengou, en una "convivència de sis anys llargs, sota la mateixa teulada, en intimitat familiar, a Solsona" (p. 93, EdB núm. 3 1986): "El 1955 n'hi vaig veure una primera versió [del **Justificació**] feta en fulls mecanografiats" (p. 96). Armengou va pensar ampliar-lo, afegint al testimoniatge personal un tractat sobre el catalanisme i difondre'l pel país.

A finals dels 50 hi va haver al Principat una efervescència, com el Gran Desvetlla-

Lista de persones que van rebre, entre 1963 i 1964, el manuscrit de "Justificació de Catalunya"

Armengou el 1975, com diuen els responsables? No, i vegem per què.

El **Justificació**, que cobreix de 1930 a 1950, es pot veure com una reflexió generacional del nacionalisme català. Tot comença amb els preparatius de la República Catalana i de la República Espanyola de l'abril de 1931. Armengou ho va veure i ho va viure des d'un lloc privilegiat, l'obra-dor del sastre Joan Casals de Barcelona, figura principal del separatisme de Macià. Armengou hi trobà Papiu Pla, amb qui de seguida s'avingué: tots dos aprenents de sastre, de l'Alt Llobregat, de la mateixa edat i catalanistes radicals. Van sentir les arborades discussions i van participar com

a missatgers entre els conspiradors. Eren activistes d'Estat Català amb carnet o sense.

La primavera del 1931, seguint la seva vocació sacerdotal, Armengou ingressà al Seminari de Solsona i es va desvincular una mica de la política. Va seguir de lluny el separatisme intervencionista del Partit Nacionalista Català, va seguir el 6 d'Octubre, que després, al **Justificació**, qualificà de "suïcida", el juliol de 1936 va sofrir l'aixecament de l'exèrcit franquista i la persecució dels capellans, el 1937 passà a la zona franquista, on s'ordenà sacerdot i fou capellà militar. Segons Papiu Pla el 1940 s'entrevistà a Madrid amb Ferran/Fernando Valls i Taberner, que havia estat

ment religiós del Nord dels del Estats Units el 1800: multitud de caminants cercadors de patriotes, que s'ensumen malfiat i, per dir-ho amb Carles Riba, "es reconeixen soldats". Però deixem que ho expliquin els seus protagonistes, com fa Max Cahner (EdB 3 p. 41, 1986): "Vaig conèixer mossèn Armengou la Setmana Santa de 1960 durant una estada que van fer a Querlt un grup d'estudiants valencians (entre d'altres Eliseu Climent, Alfons Cucó, Joan F. Mira i Lluís V. Aracil), acompanyats per Joan Fuster. Aquesta estada formava part d'un viatge de presa de contacte de jove-nista nacionalista del País Valencià amb el Principat de Catalunya. En la idea del viatge van participar, a més de Joan Fuster, Miquel Tarradell, Josep Benet, Jordi Pujol, Ramon Bastardes i jo mateix. La presència de mossèn Armengou entre aquests joves, als quals va causar un gran impacte, fou proposada per mossèn Ballarín." Aquests contactes per les alçades intel·lectuals anaven acompanyats per contactes a flor de terra per a qüestions pràctiques (impressió i distribució del **Justificació**), orquestrats a distància per Joan Ballester.

Els primers anys 60 es van difondre les edicions ciclostilades del **Justificació**. Amb la felicitat dels 60 el país es deixondia, i amb això també l'Església (Concili Vaticà, Joan XIII), amb multitud d'iniciatives polítiques i culturals, com la Nova Cançó. Armengou, a Berga, se sentia viu i actiu, com el Vell de la Muntanya. Al final de la dècada dels 60, com que el pas del temps es fa història i les generacions se succeeixen, es planteja la possibilitat que la previsible fi física del Dictador comporti la fi de la dictadura. Armengou no és un *progre*, sap que les coses no s'arreglen soles, pel pas del temps, per a ell, que és voluntarista i activista, la llibertat és obra d'alliberament, i com ha via dit al

final del Cos Principal, recuperant el to de la Dedicatòria: "I volem fer la darrera afirmació, que ha de torturar-nos sempre més: EL GRAN RESPONSABLE, L'ÚNIC RESPONSABLE DE TOTES LES DISSORTS DE CATALUNYA, DES DE CASP FINS A LA FIDEL MÓN, SOM I SEREM NOSALTRES, ELS CATALANS." Armengou, en el seu abrandament com a nacionalista català es descobreix anticolonialista i antiimperialista –ja hi havia algunes afirmacions en aquest sentit al **Justificació**, però semblaven simple recurs retòric–, socialista no marxista i revolucionari, observador dels algerians, els bascos, els irlandesos i els cubans. Segons el "Full Parroquial de Berga", en l'homília del III Diumenge de Quaresma de 1972 va dir: "Hi ha dues formes de violència: la violència d'opressió i la violència d'alliberament. Són dues violències correlatives. L'opressió és una injustícia; l'alliberament un dret. No podem negar de l'oprimit a alliberar-se d'una violència injusta per la violència justificada: seria justificar la injustícia."

A finals del 75 mor el general Franco i a principis del 76 mossèn Armengou. No sabem com hauria actuat en la nova situació, que ell podia veure com a similar a la del 31. Els joves berguedans que seguien les seves xerrades van publicar-ne clandestinament els apunts al llibre **Nacionalisme català. Idees i pensaments de mossèn Armengou**, el 1977. No és una obra d'Armengou però n'expressa fidelment el conjunt d'"idees i pensaments" (Països Catalans, nacionalisme i internacionalisme...) dels anys 70. Armengou havia escrit el **Justificació** en el silenci i la solitud dels anys 50; revisar-lo els anys 70, quan estava en un remolí d'acció, d'idees i pensaments, hauria volgut dir refer-lo, fer-lo de cap i de nou, no tocar només quatre detallets i, sobretot, no amagar l'Apèndix fusterià.

El 1979 es va publicar l'edició C del **Justificació**, que va alçar un petit rebombori entre els que havien difós l'edició A, com Joan Triadú o Ermengol Passola, que envià els exemplars que li'n quedaven, amb paper de La Magrana, als que l'havien comprat, perquè tinguessin el que havien pagat. El juny del 79 el Seminari de Sociolingüística de la UB, dirigit per Lluís V. Aracil, va estudiar el pensament lingüístic de mossèn Armengou, amb documents autèntics, on, sota retòrica jocfloralasca trobà un pensament molt modern: la llengua com a commutació com a continent i com a contingut. El 1986 apareix l'enquesta "Mossèn Josep Armengou avui" d'Estudis del Berguedà que aclareix moltes qüestions. El 1996 apareix l'edició D, "edició definitiva" que no afegeix res del que falta a l'edició C.

En resum, què és el **Justificació**? En la seva versió completa és el testimoniatge de la primera onada del nacionalisme, el separatisme, i l'eclosió de la segona, l'independentisme de Països Catalans, en la difusió de la qual van participar Joan Ballester i Santiago Albertí, Papitu Pla i Joan Fuster, Nemesi Solà i Ermengol Passola, mossèn Ballarín i un esplet d'antifranquistes catalans. Pel que fa a l'obra d'Armengou és de plànyer que després de 25 anys més el **Crònica menuda de la ciutat de Berga** estigui com consignava Antoni M. Deig el 1986 (EdB 3 p. 47): "Ah! I entre parèntesi: Voleu dir que encara no hi ha una cosa escrita pr'ell que no ha vist la llum pública? Jo sé que duia una petita Història de Berga, una espècie d'agenda o de memòria dels fets més importants que anaven succeint cada dia a la ciutat. No es podria i es deuria publicar tot això?".

Joaquim Auladell Freixinet

DERMATOLOGIA

DR. JORDI GIL

Passeig de la Rasa dels Molins, 22, 4art 2a · 08600 Berga

Tel. 93 821 39 51 · Mòbil 619 54 61 54

Fes-te soci de l'Àmbit
Fes-te soci de l'Àmbit
Fes-te soci de l'Àmbit
Fes-te soci de l'Àmbit
Fes-te soci de l'Àmbit
Fes-te soci de l'Àmbit
Fes-te soci de l'Àmbit
Fes-te soci de l'Àmbit